

Név: Szilágyi Sándor

Született: 1912. április 2.
Születési hely: Bihardiószeg
Állampolgárság: Román
Nemzetiség: Magyar
Vallás: Református
Családi állapot: Nős
Gyermek: 2
Foglalkozás: Református lelkipásztor
Ítélet: 20 év

...Erre megálltam és az Ez 34,16-ból e szavakat olvastam neki: „Az elveszettet megkeresem.” –Kíváncsi vagyok: hogy keresi meg magát, az elveszettet, az Isten? – kérdezte gúnyosan...

Iparos családból származom. Két fiam közül Imre lelkész, Aladár újságíró. Koromhoz képest kielégítő az állapotom, ezért ott szolgálhatok, ahol szükségét látom és ahol lehet.

1958. május 27-én tartóztattak le Pankotán, ahol 22 évet szolgáltam mint lelkész. Előzőleg 4 órás házkutatást tartottak, majd ingóságaimat leltárba vették (ingatlanom nem volt) s azokat később elárverezték.

A kihallgatás a váradi securitátén folyt. Az összejöveteleink ideje, helye és leforgása felől érdeklődtek, és hogy kik voltak jelen. Amit tudtam, mindent elmondtam. Amidőn Imre fiunkról kérdeztek, hogy áll az ő helyzete, azt feleltem: – Ő is úgy szereti Megváltóját, mint én, az apja. – Rendben van, őt is letartóztatjuk. – Megvívтам én már ezt is. Amikor a saját sorsomra gondoltam, így imádkoztam: „Úr Jézus, ha te meghaltál értem, én is kész vagyok érted.” Amidőn a fiamra gondoltam, így beszéltem: „Atyám, ha Te egyszülött Fiadat adtad értünk, én is odaáldozom a fiamat érted.” – Ne beszéljen így! – ordított a kihallgatóm. – Kérem, én csak az ön szavaira reagáltam.

Minden kihallgatáson az Úr Jézus Krisztusról igyekeztem beszélni. Főleg azután, hogy a Bibliát becsmérelte egyszer. Ez ellen tiltakozva, azt mondtam: – A Szentírás minden szaván Isten Szentlelkének pecsétje van. – Na, mutasson nekem egy pecsétet – szólt hozzám a főhadnagy és kezembe adott egy bibliát. Boldogan ki akartam keresni az Ezékiel 36. részét, de ahogy lapozgattam ordítva rázta az öklét: – Ne keresgéljen, olvassa ahol van! – Erre megálltam és az Ez 34,16-ból e szavakat olvastam neki: „Az elveszettet megkeresem.” – Kíváncsi vagyok, hogy keresi meg ma-

gát, az elveszettet, az Isten? – kérdezte gúnyosan. – Kérem, engem már megtalált. – Hát, akkor ki az az elveszett, akit keres? – Erre rámutattam: – Magát keresi, rajtam keresztül az Isten.

Szó nélkül vitetett vissza a cellámba. Rendkívül boldoggá tett, hogy megértettem, azért kerültem tehát a börtönbe, mert a rabtartóimban keresi az Isten az elveszett lelkeket. Ez a cél rendkívül megkönnyítette, sőt boldoggá tette az egész rabságomat.

A kihallgatásom hét hete alatt éhezettek, többször fenyegettek a bizonyágtételeim miatt. De csupán egyszer állítottak hidegzuhany alá. A vizsgálati fogságban hasonlóan. E helyeken együtt voltam Oprea Miu-val, Lupu milicista törzsőrmesterrel, Számadó Ernő íróval, egy román postamesterrel, magyar, román munkásokkal és földművesekkel. Bizonyára a magatartásomat látva meg sem próbáltak valamire is rávenni.

A vád: szocialista rendet felforgató vallási szervezkedés; összeesküvés a szocialista rend ellen. A tárgyaláson az ügyész azt is mondotta, hogy Magyarországon 1956-ban ellenforradalom volt, mi is azt akartuk Romániában. De egyetlen tanúval sem igazolhatták ezt. Nem is voltak vádlóink. Csoportunk fejének Visky Ferencet tartották. Így ő kapta a legnagyobb ítéletet, 22 évi kényszermunka, 10 évi polgárjogvesztés és vagyonelkobzás. Dézsi Zoltán, Szilágyi Sándor és Karczagi Sándor lelkész, Papp Antal földműves 20-20 évet, Kiss Sándor földműves, Patócs Erzsébet tisztviselő 18-18 évet, 10 év polgárjogvesztést és vagyonelkobzást. Az igazi ok megfélemlítés volt és az egyházi élettől való visszariasztása az embernek. Átmenetileg eredménnyel is járt. Rövid időre megrémített e szörnyű ítélet. Ráadásul nem engedtek találkozni szeretteinkkel. Az általuk hozott ruhákat és élelmet sem engedték átadni nekünk, sem a hatóságokon keresztül. El sem búcsúzhattunk egymástól. Viszont Isten nagy ajándéka volt, hogy a férfiakat egy cellába zárták, amire én azt mondtam, hogy a szabad élet egy-

két napig tartó csendesnapjait most állandóvá tették számunkra. Minden napot közös áhítattal kezdtünk és annyit foglalkozhattunk ezzel, amennyire csak a szívünk vágyott. Kölcsonösen erősíthettük, építhettük egymást.

De pár hónap múlva elválasztottak egymástól. Karczagi Sándort, Jakab Sándort és Kiss Sándort velem együtt más cellába vittek, ahol négy mihályfalvi rab lett új lakótársunk.

A büntetésből 2 évet Váradon, 2 és fél évet Szamosújváron töltöttem a börtönben, 2 évet Brăila szigetén gátépítés és földművelő munkán.

Váradon kis cellák voltak, ahol két ágy fért meg „L” alakban, fölöttük másik kettő, de minden ágyban két-két rab szorongott. Vécére reggel engedtek ki. Nappal egy dézsába végeztük szükségleteinket. Annak a tartalmát reggel ürítettük ki. Egyre többet éhezünk és fáztunk. A cellák gondozatlanok voltak.

A securitatén 7 hét alatt csupán egy alkalommal sétáltattak, míg a börtönben naponta 1/2 órát engedtek szobaméretű szűk helyekre.

Általában gorombán kezeltek. Szemünkbe mondogatták, hogy mi nem vagyunk emberek, hanem gonosztevők, „criminali”.

Szamosújváron már voltak 100-150 embert befogadó cellák is. De ott még komiszabbul bántak velünk. Gyakran, téli nagy hidegben is lefektettek a cementre órákig. Ott kaptam az első pofont, mert amikor oda szállítottak és a teherautóról leszálltunk, visszamaradtam, hogy levegyek egy láncai miatt kínlódó rabot, viszont a többiek már felsorakoztak. Amikor bevittek a börtön félelmetes épületébe: „Jaj, de rettenetes hely!” – riadtam fel. De Isten Lelke azonnal Jákób szavait juttatta eszembe: „Nem egyéb ez, hanem Istennek háza, és az égnek kapuja.” (1Móz 28,17)

Hogyan? Isten háza? Isten meg az én Atyám. Akkor én hazajöttem. Hol van az, hogy fél a gyermek az apja házában? Aztán, meg ha ez a ház a „mennynek kapuja” és itt kitárul számunkra a menny, akkor ez csodás hely lesz. Istennek hála, az lett. Több drága emlék él ezzel a börtönnel

kapcsolatban a szívemben, amelyeket megírtam a Boldog rabságom című feljegyzéseimben, 1976-ban. Abban mindről, amire emlékszem, írok. De azt is látom, hogy több mindent elfelejtettem. Volt rabtársaim sok mindent felidéznek. Úgy hallottam, hogy emlékiratom néhány nyelven megjelent könyvben és folyóiratban. Látom is, illetve olvashatom a különböző országokból kapott levelekből, melyekben írják, hogy olvastak szenvedéseinkről és imádkoznak értünk, mert szeretnek. Akiknek tudtam, válaszoltam is, de nem győzők annyi levelet írni, főleg idegen nyelven.

Ellenben napi imáimban így emlékezem meg róluk: „Hálát adok Uram rabságom áldásaiért. Köszönöm a boldogságot, amellyel érted és veled tölthettem el annak éveit és hogy megoszthattam ezt a boldogságot rabtársaimmal. Kiszabadulva megírhattam és beleszórtad szerte a világba. Áldj meg, Uram, mindenkit, aki arról tudomást szerez, használj fel emlékeimből annyit, amennyit akarsz a Te dicsőségére és az emberek erősítésére.”

Isten a megmondhatója, hogy hány alkalommal mentem el a securitate, a börtönök falai mellett és köszöntem az Úrnak az áldásokat, amelyeket azon épületek falai közt kaptam és megoszthattam rabtársaimmal. Oly nagyra értékeltem azokat, hogy azt mondogattam, hogy Amerika milliárdosainak a kincséért nem adnám oda a börtönben nyert lelki javakat.

Az apostol azt írja: „Néktek adatott az a kegyelem a Krisztusért, nemcsak hogy higgyetek Őbenne, hanem hogy szenvedjétek is Őérette.” (Fil 1,29)

Azt is megköszönöm az Úr Jézusnak, hogy mint kegyelmi ajándékot, Ő eszközöl ki minden szenvedést az övéinek. Van, aki ezt túlzásnak tartja. Egy lelkésztársam mondotta egyszer: – Sanyi bácsi, te gyakran beszéltél nekünk a rabságod áldásairól. De ugye mégse szeretnél visszakerülni oda? – Igazad van, de azt is megmondom, hogy pár hete egyszer így imádkoztam: „Uram, ha valahol egy rab lelkéhez csak rajtam keresztül juthatna el a te üzeneted, vigyél vissza!” Más alkalommal ezt mondtam neki: „Uram Jézus, úgy telve van a szívem veled, szeretnék szekusokkal ta-

lálkozni! Hozd el hozzám őket.” – Ilyesmit is csak te tudsz kérni – jegyezte meg az illető.

Legelső harcom az volt, amikor megdöbbenéssel olvastam, hogy szociális rendet felforgató, összeesküvőnek látnak: „Uram! Ezek alapján, komoly ítéletet adhatnak. De mi lesz beteg feleségemmel, neveletlen gyermekeimmal, meg velem is, ha egy-két évre elzárnak? Megőrülök a fájdalomtól.” – „Mit csinálsz? – kérdezte az Úr. – Hogy indítottalak el otthonról? Nem megígértem, hogy Vigasztalót kérek részetekre? Te reám hallgatsz? Vagy az elveszteni akaró Sátánra?” – „Igazad van Uram, bocsáss meg. Nem akarok csak reád hallgatni.”

Betartottam. Nem törődtem azzal, mit mond a földi hatóság. Csak Isten szavára figyeltem. Az lett végig erőforrásom.

Persze, megtörtént nemsoká, amidőn egy vasárnap abban a reményben elmélkedtem: nem fognak zaklatni kihallgatással, hogy váratlanul értem jöttek. „Nohát, mégis zavarnak?” – bosszankodtam. De sétára vittek. E fordulat fölött elmélkedve így beszéltem utána magamhoz: „De ostoba voltam, megijedtem és a napfényre jutottam.” E gondolatot látva szívemben az Úr, így szólt: „Na és ha kihallgatásra vittek volna, velem nem a napfényen lettél volna?” – „De igen, Uram, veled mindig a napfényen vagyok, a cella magányában és a kihallgatás gyötrelmei között, Te mindig napfényessé teszed életemet.”

Áldom az Urat, hogy másnap a kihallgatásomon ezt elmondhattam a kivizsgáló tisztnek. Ő azt kérdezte, hogyan töltöttem a tegnapi napot. Ő a maga részéről elmondta, hogy kirándult az erdőbe és nőekkel mulatott. Így akart engem, a rabot, elkéséríteni.

De én elmondtam neki: – Az Úr Jézus nekem ragyogóvá teszi az életet és a halált. Boldogan veszem vele bármelyiket. De maga megborzad, ha az élete végére gondol. Én a nekem ajándékozott boldog életet-halált kértem tegnap is.

Elnémult és küldött vissza a cellámba.

Azt is kísértésnek vettem, amikor boldogan gondoltam

arra, hogy engem kielégít a koszt mennyisége. A mellettem levő Számadó Ernő sokat kesergett, hogy mennyire szenved az éhség miatt. De ezt is elítélte bennem az Úr. Ezért azt mondtam neki: – Ne haragudjon, nem akarom megbántani a maradék étellemmel, de nekem sok ez a mennyiség.

Hálásan köszönte mindig. De én is bánkódtam az ajánlatomért. Pár nap múlva elválasztottak, átszállítottak a börtönbe. Ott még jobban éhezünk.

Tárgyalás után, mikor együvé kerültünk, úgy akartam felvenni a harcot az éhség ellen, hogy elhatároztam, pár napi kenyeret összegyűjtök és egyszerre eszem meg, hogy végre jóllakjam. Gyűjtögetés közben láttam, hogy mennyire szenvednek nagyobb termetű testvéreim, mennyire lefogytak. Ismét elítélt Isten Lelke az önzésem miatt, mellyel magammal törődtem. Szétosztottam a gyűjteményemet testvéreim közt, de csak az Ige szavára fogadták el tőlem.

Szamosújváron a kenyeret csoportonként kaptuk. Hogy mindenki egyenlő mennyiséget kapjon, egyik társ osztotta el és ő maradt utoljára, a többiek felváltva választottak. Ott is kiütközött irigységem, amellyel a mások kenyerét néztem. Hogy ezt legyőzzem, vállaltam, hogy állandó kenyérosztó legyek, így én maradtam utolsónak. Persze törekedtem egyenlően elosztani. De irigy szemem mindig nagyobbak látták, amit előlem elvittek, mint az enyém. Volt idő, amikor a velem együtt harcolókkal nem válogattunk, hanem ami közelebb volt hozzánk, az után nyúltunk.

A cigaretta is kísértésbe hozott, mint vásárlóeszköz. A munkatelepen ugyanis, ha a normát teljesítettük, havonta jogunk volt egy 5 kg-os élelmiszercsomagra otthonról. Abban lehetett 400 cigarettát is kapni. Aki nem dohányzott, az eladta ételért, szolgálatért. Így jobban, kényelmesebben élhetett a mások hátán, akik a cigarettáért sok mindent vállaltak. Ezt is megítélte bennem Isten Lelke. Abbahagytam a mások kizsákmányolását. Leállítottam a 400 cigarettát. Ha mégis küldtek, ingyen odaadtam.

Az éhség egyeseket lopásra készítetett. Ez is megejtetett egy éjjel. Amikor a vécére indultam, láttam, hogy az ágytársam zsebéből kihullt néhány szem száraz borsó, amit ő a

raktárból csent. Mohón megettem mind. Nem adtam neki oda, mint elveszett tárgyat. Pedig ő adott egy fél marékkal, mikor bejött a raktárból. Szóval örülhetett az ördög és búsulhatott az Úr. Addig, amíg meg nem bántam előtte. De bűnbánatomon vele együtt örültek az Isten angyalai.

Kísértésbe estem egy alkalommal, mikor Keresztelő János börtönélete azon eseményével foglalkoztam, mikor két tanítványát elküldte Jézushoz egy kérdésével és megkapta az Úr Jézus választát. „Látod – mondotta bennem az ördög –, milyen jó dolga volt Jánosnak, meglátogathatták és érintkezhetett a külvilággal, ti ellenben teljesen el vagytok zárva.” De megcáfolta az Úr e szavaival: „Neked sokkal jobb dolgod van, mint Jánosnak, mert én állandóan veled vagyok, és mindent személyesen megbeszélhetsz velem.” – „Igazad van, Uram, köszönöm ezt neked.”

Kiszabadulásom előtti napjaimban is nagy kísértésben voltam: féltem az utolsó vizsgálatától. Ennek az adott alapot, hogy Papp Antitól azt hallottam, hogy azt kívánták tőle, hogy a személyazonossági bizonyítványáért a feleségével együtt menjen el a securitatéra. „Jaj! – gondoltam –, őket is meg akarják félemlíteni, velünk együtt, hadd gyötörődjenek.” Hajnalban ébredve, így imádkoztam: „Uram, én rettenetesen félek az esti kihallgatástól. Te készíts fel reá, hogy meg ne tagadjalak, mint Péter. Mondj valamit megerősítesemre. Mit szólsz ma hozzám, Márta napján, július 29-én?” – „Azt mondom neked, amit a bibliai Mártának: Egy a szükséges dolog, ami el nem vétetik tőled.” – „Értem Uram, ez te voltál, téged nem tudtak elvenni. Tehát hozzád ragaszkodjam. Köszönöm, már elnyugodtam.”

Az ébresztéskor gyorsan felöltöztem és kimentem az udvarra, hogy valakinek elmondjam a napi kijelentésemet. Egy egyetemi lektorral találkoztam.

– Voltál kihallgatáson? – kérdeztem tőle. – Voltam, az este. Hát te mikor még? – Ma este – feleltem. Erre komolyan hozzám fordulva így szólt: – Sándor bácsi, én ismerlek téged, hogy te nem tudsz hallgatni. De vedd tudomásul, ha te ott Jézusról fogsz beszélni, téged nem engednek el, itt fogsz maradni. – Tudod, mit mondott ma nekem az Úr? –

kérdeztem. – Egy a szükséges dolog, amit nem vehetnek el az embertől, és ez Ő. Ha tehát engem nem engednek el, akkor az nem szükséges a számomra. Akkor én nem is akarok kiszabadulni nélküle, csak vele. – Ne beszélj így! – legyintett és továbbállt.

Így akart a Sátán tagadásba vinni.

Az bizonyos, hogy mikor közeledett a kihallgatásom, dobogott a szívem a félelemtől. De az Úr, imámra újból elcsendesített, „Így indíts be, Uram, hogy Te vagy az egy a szükséges dolog számomra.” Ez nyugalmat adott. Kezdődhetett a kihallgatás: – Hogy hívják? – Szilágyi Sándor. – Hány évre ítélték el? – Húszra. – Miért? – Vallási tevékenységemért. – Hisz még? – Természetesen. – No-no, vigyázzon, mert ugyan most kiengedjük magát, de újra visszahozhatjuk. – Úgy van. De tudja, mit mondott ma az Úr Jézus? Egy a szükséges dolog, amit nem lehet elvenni az embertől, és ez Ő. Őn azt mondja nekem, hogy kiengednek, de visszahozhatnak. Több mint hat éve letartóztattak, elvették a szabadságomat, állásomat és családomat, vagyonomat, de nem tudták elvenni tőlem az én üdvözítőmet Jézust, aki rabságom minden napját, valami csodálatos békével és boldogsággal töltötte meg. Ezt Ő adta nekem, mert benne hittem. Minden hívő léleknek ezt adja Ő. De merem állítani, hogy a hitetlenek között, nem talál egyet sem, aki elmondhatja, amit én, hogy neki az utolsó hat éve tele volt boldogsággal és örömmel. Ezért én ezt a Krisztust el nem hagyhatom. – De mit mond a Biblia? Adjátok meg a császárnak ami az övé – szólt a kihallgató tiszt. – Ez igaz, de hozzáfűzi: és Istennek, ami az Istené. Én megadom a császárnak, ami őt illeti, de ha az Isten részét követeli azt megtagadom. – Menjen és végezze a dolgát! – mondta végül.

Erre felálltam, de helyben maradtam várva a további teendőket. – Mit áll itt még? – szólt hozzám a tiszt. – Hát nem kell még valamit tennünk? – Nem, elmehet.

Örömmel teli szívvel távoztam. Szerencsémre, nem azt kérdeztem, hogy nem kell-e aláírjak egy nyilatkozatot. Így a részemről ez elmaradt. Ugyanis minden elbocsátott rabnak alá kellett írnia egy nyilatkozatot:

1. Amit bent látott, hallott, arról senkinek nem beszél.
2. Nincsen kártérítési igénye az állammal szemben.
3. Tiszteletben tartja az állam törvényeit.

Ennek elmulasztása miatt én nyugodtan beszélhettem sokfelé az emlékeimről.

Először is áldottam Istent, hogy mindezt elmondhattam a kihallgató tisztnek, és azt kértem tőle, hogy pecsételje be szavaimat az illető lelkébe, hogy nyomot hagyjon benne. Meg is hallgatott. Bizonyossága ennek, hogy az utánam bement szerzetes, amikor kijött, azt kérdezte tőlem: – Mit mondtál a tisztnek? – Miért kérded? – Mert amikor bementem, első kérdése az volt: „Ismeri-e maga azt az embert, aki most távozott?” – „Ismerem” – válaszoltam. – „No és mi a véleménye róla?” – „Olyan közletről nem ismerem, mert csak pár napja vagyunk együtt. Így csak azt mondhatom, amit a többi katolikus pap: vallásos ember.” – „Az, nagyon” – olyan megrendülten jegyezte meg. Ezért kérdeztem, mit beszéltetek. – Hála Istennek, te már hoztad a választ az imámra. Ugyanis azt kértem Istentől, hogy adja meg azt, hogy nyoma maradjon szavaimnak a tiszt szívében.

Elbeszéltem félelmemet, amellyel készültem a kihallgatásra és imámra kapott feleletét az Úr Jézusnak.

Sose felejttem el a megkísértésben adott szavai győzelmét.

Papp Antival együtt még az is megkísértetett bennünket, hogy amikor a jehovistáknak felére szállították le a büntetését, mi is adjunk be kérvényt ez irányba. De azt mondtam Antinak, hogy akik minket olyan csúnyán elítéltek, azoktól én semmit sem kérek, csak az Istentől. – De – mondotta Antí –, akkor ki sem szabadulunk. Mert 20 évig nyúló amnesztia soha meg nem jelenhet, csak 5-10 évig, kivételesen 15 a felső határ. – Én Jonathán szavaival vallom, hogy az Úr előtt nincs akadály, hogy sokból vagy kevésből szerezzen szabadulást (1Sám 14,6). Az Úr megszabadíthat, ha akar. Tőle várom. Én kérvényt ezekhez be nem adok. Ha akarod, te adj be.

De ő sem tette.

Mikor aztán 1964 tavaszán megjelent az általános, háttár nélküli kegyelmi rendelet, ami arról szólt, hogy augusztus 23-ra függetlenül attól, hogy ki hány évre van elítélve, szabad lesz, Anti megjegyezte: – Sándor, a te hitedet igazolta Isten.

E kísértések, bukások és győzelmek jutnak az eszembe.

A közösségi szellemben, főleg a börtön falai között tudtunk élni. Ott napról napra gyakorolhattuk, hiszen összezártan éltünk. Közös áhítatokat tartottunk. A munkahelyeinken, ahol minden nap korán keltünk s több órai nehéz munkát végeztünk, ott reggel pár perces gondolatcserét végezhattünk, vasárnap közös istentiszteletet tarthattunk. Akikhez tudtam, naponta elvittem napi Igém kijelentéseit. Emiatt olykor büntetést kaptam. De azokból is áldás fakadt. Csupán egyet írok le röviden.

1964. január 3–8-ig izolátorba (elkülönítőbe) tettek. Ennek az volt az oka, hogy a tőlünk elválasztott beteg, legyengült emberekhez, tilalom ellenére Igét vittem. Az ApCsel 20,22-24 szavai annyira hatalmukba kerítettek, hogy a tilos barakkba elvittem Karczagi Sanyihoz, aki ott lakott. Elfogtak, hat napra betettek az elkülönítőbe. Ott január 5-én éjjel a kánai menyegzővel kapcsolatban arra tanított meg az Úr, hogy velem, a mennyei Vőlegénnyel ez a földi élet lakodalom a menyasszonyos háznál. Aztán eljön, és magához vesz az Atyja házába. Ott, folytatódik a menyegző egy örökkévalóságon át. (Jn 14,1-3) Amidőn így láttatta meg velem az Úr az életet és halált, sírtam örömben.

Amikor lejárt az elkülönítőben töltött büntetésem, körülvettek társaim szájalommal, hogy a szokásos téli egy-két nap helyett én hat napot voltam bent. Azt mondhattam nekik: Ti átkozzátok, ha valaki betesz egy rövid időre, én áldom a hat napért, mert halljátok meg, mire tanított Jézus ez idő alatt. Ezért fogadjátok be Őt, mert Ő így szépít meg életet és halált.

A politikai rabok közötti tapasztalatom az volt, hogy egyszerű, kulturálatlan vagy intelligens ember, hite vagy hitetlensége alapján volt erős vagy ingadozó. Hordozta roskadozva vagy erősen élete próbáit. Lett reménytelen, súly-

lyedt besúgóvá, Isten tudja hány. A nemzetiségi különbség azok közt, akik hitben élők voltak, testvériségben meleg kapcsolattá vált. A szeretet-himnusz szellemében éltünk. Soha ki nem éleződött semmi ellentét közöttünk.

Az Ige világánál az egész rabságot szolgálati lehetőségnek láttam. Az Igéből nyert kijelentésekkel mindenekelőtt a rabtársaim között igyekeztem szolgálni, akiknek tudtam erőt nyújtani. A fizikai munkába is lehetőségeim szerint besegítettem. Az őreink felé is törekedtem az Úr Jézus Krisztusról bizonyosságot tenni. De azt nem állíthatom, hogy minden lehetőséget kihasználtam.

Az őrszemélyzetben volt néhány emberséges is, de a többsége kegyetlen. Igaz, ezt várták el tőlük. Bajba jutottak volna, ha másként viselkednek. Eszembe jut, hogy a securitatén azt mondtuk egynek, hogy beszéljünk, ugyanis ketten voltunk a cellában. – Maga a legemberségesebb velünk. – Jaj, nehogy megmondják ezt valakinek – mondta –, inkább azt mondják, hogy nagyon rossz vagyok. Íme, bizonyosság ez arról, hogy milyen utasításokat kaptak.

Kiszabadulásom 1964. augusztus 2-án történt, az államtanács D.L. 411/64 számú decret de grațiere (közkegyelmi törvényrendelet) alapján.

A Róm 8,32 alapján mindent áldásnak látok. Isten áldott nevelőiskolája lett számomra rabságom. Naponta megköszönöm neki. Nem ért nagy anyagi veszteség, mert az elkobzott ingóságoknak nem volt nagy értéke.